

СЕКЦІЯ 4

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ, САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ У ГАЛУЗІ ЛОГОПЕДІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

УДК 373.3:37.011.31

О. Ю. ГНОЄВСЬКА

завідувач лабораторією менеджменту освіти
Навчально-методичного центру
освітньої інтеграції
Інституту корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М. П. Драгоманова

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА КОРЕКЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Статтю присвячено вивченню змісту та опису структури корекційної компетентності вчителя початкових класів загальноосвітнього закладу в умовах інклюзивного навчання.

Стаття посвячена изучению содержания и описанию структуры коррекционной компетентности учителя начальных классов общеобразовательного учреждения в условиях инклюзивного обучения.

This article is devoted to studying of the contents and the description of structure of correctional competence of the teacher of primary schooleducational institution in the conditions of inclusive education.

Ключові слова: професійна компетентність, корекційна компетентність, інклюзивне навчання, педагогічна діяльність, діти з особливостями розвитку, вчитель інклюзивного класу.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, коррекционная компетентность, инклюзивное обучение, педагогическая деятельность, дети с особенностями развития, учитель инклюзивного класса.

Keywords: professional competence, correctional competence, inclusive education, pedagogical activities, teacher of inclusive class, children with features of development.

Постановка проблеми. Осмислюючи теоретичні і практичні основи професійної компетентності вчителів як системоутворюючого фактора у системі спеціальної освіти, ми ознайомились з великою кількістю наукових пошуків у різних сферах педагогічної діяльності дефекто-

логів. Наявні дослідження корекційної педагогіки, присвячені розвиткові вищої спеціальної педагогічної освіти, безумовно, становлять значний науковий і практичний інтерес. Це доробки А.М.Анісімової, Л.І.Белякової, В.І.Бондаря, Л. С. Волкової, О. М. Гопіченко, Н.Ф.Засенко, І.П.Колесника, С.Ю.Конопласта, М. З. Кота, Г. Коч-Сенюх, В.А.Лапшина, С.П.Миронової, Н.М.Назарової, А.Г.Обухівської, Н. А. Оскольської, Т.В.Пічугіної, М.А.Савченко, В. І. Селіверстова, В. М. Синьова, Є.Ф.Соботович, Л.О.Смирнової, В.В. Тарасун, О.М. Усанової, С. М. Шаховської, М.К.Шермет, Р.А.Юрової та ін.

Розглядаючи цілісну структуру професійної компетентності педагога, ми прийшли до висновку, що корекційна компетентність вчителів відноситься до рівня спеціальних професійних компетентностей.

Корекційна компетентність вчителя визначається нами як інтегрована особистісна освіта, обумовлена здатністю педагога здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховувати різні освітні потреби дітей, забезпечувати їх включення в середовище загальноосвітньої установи і створювати умови для їхнього розвитку та саморозвитку.

Виходячи з відмінності змісту діяльності і способів її виконання, в структурі корекційної компетентності ми виділяємо ключові змістові і ключові операційні компетентності. Під ключовими компетентностями вчителя в рамках нашого дослідження ми розуміємо систему знань, умінь і навичок, що використовуються в різних видах педагогічної діяльності при вирішенні різних професійних завдань, які можна трактувати як здатність ефективного виконання певних професійних дій. Особистісні якості можна вважати за системоутворювальним компонент, який інтегрує всі інші складові компетентності (знання, уміння, досвід).

Проведене дослідження показало, що в структуру корекційної компетентності вчителя входять ключові змістові (мотиваційна, когнітивна, рефлексивна та ключові операційні компетентності), які ми розглядатимемо як складові корекційної компетентності.

Ключові змістові компоненти, які входять до складу корекційної компетентності, можна формулювати, як здатність осмислення змісту професійної діяльності в умовах інклюзивного. До їх складу входять: мотиваційна, когнітивна, рефлексивна компетентності.

Ключові операційні компетентності характеризують функціональну сферу корекційної компетентності і визначають як здатність виконання певних

професійних завдань в навчально-виховному процесі. Серед них: діагностична, прогностична, конструктивна, організаційна, комунікативна, технологічна, корекційна, дослідницька.

Аналізуючи взаємозв'язок ключових змістових і ключових операційних компетентностей, ми прийшли до висновку, що ключові змістові компетентності є основою для кожної ключової операційної компетентності (Таблиця 1).

Структурно-функціональний аналіз дає можливість цілеспрямовано розкрити специфіку конкретних професійних компетентностей. Зупинимось докладніше на кожній ключовій компетентності, що входить до структури корекційної компетентності.

Таблиця 1

Структура корекційної компетентності вчителів початкових класів загальноосвітнього закладу

Ключові змістові компетентності – здатність до осмислення змісту професійної діяльності, основа будь-якого виду діяльності	Ключові операційні компетентності – здатність до виконання конкретних професійних завдань (навчання, виховання і розвитку дітей) в процесі інклюзивного навчання
Мотиваційна - здатність на основі сукупності цінностей, потреб, мотивів, адекватних цілям і завданням інклюзивного навчання, до мотивування себе на виконання певних професійних дій	Діагностична – здатність до встановлення правильного заключення рівня розвитку учнівського колективу, розвитку особистості, навчання і виховання окремих учнів, до стану педагогічного процесу в цілому і на окремих його етапах в умовах інклюзивного навчання
Когнітивна - усвідомленість системи знань і досвіду пізнавальної діяльності, необхідних для впровадження інклюзивного навчання	Прогностична – здатність передбачати результати тих або інших педагогічних дій
Рефлексія – здібність до рефлексії в навчальній, квазіпрофесійній і професійній діяльності в умовах підготовки і здійснення інклюзивного навчання	Конструктивна – здатність до планування педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання відповідно до поставленої мети і діагностики (як загальних, так і індивідуальних)
	Організаційна – здатність до організації педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання, творчого застосування індивідуального підходу у професійній діяльності
	Комунікативна – здатність до встановлення конструктивних стосунків з суб'єктами педагогічного процесу, сприяння ефективному впровадженню інклюзивного навчання
	Технологічна – здатність до створення нових методик і технологій інклюзивного навчання для дітей з різними освітніми потребами і різними типами порушеннями психофізичного розвитку

Продовження таблиці 1

	Корекційна – здатність до корегування ходу педагогічного процесу на будь-якому його етапі з врахуванням результати проміжної і підсумкової діагностики
	Дослідницька – здатність до вивчення та аналізу педагогічних явищ, формуванню висновків та узагальнень результатів досліджень

Мотиваційний компонент колекційної компетентності вчителя початкових класів включає мотиваційну ключову компетентність.

Мотиваційна компетентність містить спрямованість особистості педагога, систему мотивів, потреб, цінностей, виступає детермінантою професійної компетентності і чинником її успішного формування. Рівень сформованості мотиваційної компетентності впливає на розвиток інших компонентів професійної компетентності.

Мотиваційний компонент, який входить до складу корекційної компетентності, – здатність на основі цінностей, потреб, мотивів, адекватних цілям і завданням інклюзивного навчання мотивувати себе на виконання певних професійних дій, включаючи гуманні ціннісні орієнтації, позитивну спрямованість на здійснення педагогічної діяльності в умовах включення дітей з особливостями розвитку в загальноосвітнє середовище, сукупність мотивів (соціальних, пізнавальних, професійних, особистого розвитку і самоствердження, власного благополуччя і ін.), спрямованих на впровадження інклюзивного навчання.

Найбільш важливою для даної компетентності є загальна гуманістична спрямованість особистості, атакож, позитивна спрямованість на виконання професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання дітей з різними пізнавальними можливостями, розуміння значущості інклюзивного навчання для успішної соціалізації дітей, глибоке усвідомлення його гуманістичного потенціалу.

Для ефективного здійснення педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання в її основі повинні лежати мотиви різних груп. Переважна концентрація на одному з видів мотивації (тільки на соціальній значущості даної діяльності, або на самовпевненості) неприпустима,

оскільки в цьому випадку не буде повної віддачі з боку вчителя і довіри з боку дітей.

До групи *соціальних* мотивів відносяться: причетність до найважливіших напрямів демократизації і гуманізації освітньої системи - інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку; сприяння їх успішній соціалізації; здійснення впливу на зміну громадської думки щодо ставлення до спільного навчання дітей з різними освітніми потребами; реальний внесок у підвищення якості педагогічної освіти.

До групи *пізнавальних* мотивів відносяться: можливість професійного, інтелектуального, культурного зростання у зв'язку з здобутими новими знаннями, уміннями, навичками, які стосуються особливостей розвитку різних категорій дітей та методик й інноваційних технологій педагогічного процесу.

Підгрупу *педагогічних* мотивів складають: сприяння гуманізації навчання і виховання дітей; задоволення потреби спілкування з дітьми і їх батьками; створення умов для забезпечення поваги особистості кожної дитини і її ефективного розвитку.

Мотиви *особистісного розвитку і самоствердження* стосуються особистості і діяльності самого учителя: володіти собою в будь-якій ситуації; проявляти творчий підхід до своєї діяльності; долати труднощі, що виникають в ході педагогічного процесу і особистісного самовдосконалення. Мотиви даної групи можуть набувати і негативного забарвлення у разі самоствердження за рахунок особистості вихованця.

Мотиви *особистісного благополуччя* в даний час не є актуальні, оскільки ще не удосконаленими є нормативно-правові і організаційні питання даного виду навчання, проте, до них можна віднести, наприклад, встановлення широких соціальних контактів [2].

Когнітивний компонент корекційно-спрямованої компетентності вчителя включає когнітивну ключову компетентність.

Когнітивний компонент забезпечує цілісність уявлень про педагогічну діяльність, активізує пізнавальну діяльність особистості, сприяє розвитку і збагаченню компонентів когнітивного досвіду, визначається як здатність сприймати, переробляти, зберігати в пам'яті і відтворювати в потрібний момент для вирішення тих або інших теоретичних і практичних завдань інформацію.

Когнітивна компетентність, що входить до складу корекційної компетентності, включає здатність до педагогічно мислити на основі системи знань і досвіду пізнавальної діяльності, необхідних для здійснення інклюзивного навчання.

В основі даної ключової компетентності лежать наукові професійно-педагогічні знання:

- інноваційні технології у сфері діяльності спеціальної освіти;
- особливості розвитку особистості;
- педагогічні та психологічні основи навчання і виховання;
- анатоμο-фізіологічні, вікові, психологічні, індивідуальні особливості учнів в нормі;
- анатоμο-фізіологічні, вікові, психологічні, індивідуальні особливості учнів з різними порушеннями психофізичного розвитку;
- основи педагогічного управління саморозвитком дітей, стимулювання позитивної самореалізації у всіх можливих сферах діяльності;

Знання в контексті компетентнісного підходу визначаються не тільки як інформація, але як уявлення про світ, визначене особистісним досвідом людини, представлене у вигляді розуміння. На відміну від традиційних, вони характеризуються більшою гнучкістю, є основою для подальшого оновлення, набуття нової інформації, актуальної зараз, її обробки і застосування в своїй практичній діяльності. На думку розробників компетентнісного підходу, потрібно мати в своєму розпорядженні не стільки знання як такі, скільки володіти певними особистісними характеристиками і уміти у будь-який

момент знайти й відібрати потрібні знання в створених людством величезних сховищах інформації [3,4].

Рефлексивний компонент корекційної компетентності вчителя включає в себе рефлексивну ключову компетентність.

Компетентність рефлексії виявляється в здатності до осмислення учителем основ своєї діяльності, під час якої здійснюється оцінка і переоцінка своїх здібностей, особистісних досягнень; здійснення контролю результатів своїх професійних дій та аналізу реальних педагогічних ситуацій. Компетентність рефлексії дозволяє вчителю здійснювати самопізнання, самоконтроль, саморегуляцію і саморозвиток власної особистості.

Компетентність рефлексії, яка є складовою системи корекційної компетентності, є здібністю до рефлексії в навчальній та квазіпрофесійній діяльності в умовах підготовки й здійснення інклюзивного навчання, а також до рефлексії в професійній діяльності в умовах інклюзивного навчання, яка включає:

- аналіз досвіду, реалізація ідей інклюзивного навчання, актуалізація власного досвіду навчальної, квазіпрофесійної, професійної діяльності та досвіду своїх колег;
- вибір оптимального рішення в різних педагогічних ситуаціях інклюзивного навчання;
- оцінку результатів навчальної, квазіпрофесійної, професійної діяльності, вміння помічати свої помилки і вміти їх виправляти;
- потребу в професійному і особистісному зростанні і підвищенні рівня своєї корекційної компетентності[1].

Операційний компонент корекційної компетентності вчителя включає операційні ключові компетенції - здатність виконання конкретних професійних завдань в навчально-виховному процесі, в умовах інклюзивної освіти, виникаючих педагогічних ситуацій, ухвалення самостійного і мобільного рішення педагогічних завдань, здійснення пошуково-дослідницької діяльності.

Функціональна сфера корекційної компетентності представлена системою операційних ключових компетенцій:

- діагностична - здатність встановлення рівня розвитку учнівського колек-

тиву, окремо взятої особистості, успішність навчання і виховання окремих учнів, стан педагогічного процесу в цілому і на окремих його етапах в умовах інклюзивного навчання;

- прогностична - здатність передбачати результати тих або інших педагогічних дій в умовах інклюзивного навчання;

- конструктивна - керування педагогічною діяльністю в умовах інклюзивного навчання шляхом постановки адекватних даним діагностики завдань (як загальних, так і індивідуальних), поетапне планування педагогічної діяльності, з урахуванням різних навчальних потреб учнів, варіювання формами, методами і засобами навчання;

- організаційна - організація педагогічної діяльності в процесі інклюзивного навчання, творче застосування індивідуального підходу (наприклад, навчання за індивідуальним освітнім планом);

- комунікативна - здатність встановлення конструктивних стосунків з суб'єктами педагогічного процесу.

- технологічна - використання методик і технологій інклюзивного навчання дітей з різними особливостями психофізичного розвитку і різними видами порушень;

- корекційна - корекційно-розвивальна спрямованість навчання, виховного процесу з урахуванням результатів проміжної і кінцевої діагностики;

- дослідницька-вивчати та аналізувати педагогічні явища, формулювати висновки та узагальнити результати досліджень [1,2].

Як видно з таблиці 1, кожна операційна компетентність містить в своєму складі повний цикл ключових змістових компетентностей.

Аналіз змісту ключових змістових і операційних компетенцій, що входять в систему корекційної компетентності, дозволяє більш детально описати результати освітнього процесу, направлено на його формування.

Корекційна компетентність учителів відноситься до рівня спеціальних професійних компетентностей.

Корекційна компетентність учителів - це здійснення професійних функцій в процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби учнів і забезпечуючи їх включення в середовище

загальноосвітнього закладу та створення умов для його розвитку і саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Н. А. Программно-целевое управление развитием профессиональной компетентности будущих учителей коррекционно-развивающего образования: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Н. А. Абрамова. - Якутск, 2006. - 202 с.
2. Адольф В. А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя / В. А. Адольф // Педагогика, 1998. - №1. - С. 72-74.
3. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды / Б. Г. Ананьев. - М., Педагогика, 1980, Т.1. - 232 с., Т. 2. - 288 с.
4. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков. // Педагогика, 2003. - №10. - С. 8-14.
5. Бондар В. І. Основні напрямки та перспективи розвитку дефектологічної науки в Україні // Дефектологія. - 1999. - №3. - С. 2-6.
6. Бондар В. І. Нова модель підготовки учителя початкової школи в умовах педагогічного університету / В. І. Бондар, [укл. П. В. Дмитренко та ін.] // Наукові записки: мат-ли наук-практ. конф. викладачів КДПУ ім. М. П. Драгоманова за 1991 р. - К.: КДПУ, 1992. - С. 92-95.

УДК 796.011.3

С. А. Лазоренко

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

М. Б. Чхайло

доцент
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

А. Я. Коломієць

викладач
Сумський національний аграрний університет

В. Б. Романова

викладач
Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»

РІВЕНЬ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ОКРЕМИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, СПОРТУ І ЗДОРОВ'Я

У статті представлені результати експерименту, котрі відображають особливості світогляду у сфері фізичної культури,